

วิกฤตการณ์แห่งปัญญาภายในของมนุษย์ในยุคปัญญาประดิษฐ์* THE CRISIS OF HUMAN INNER WISDOM IN THE AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

พระธีรพล ญฐิติโก (บัวทอง)¹, พระมหาตรี ฐิตวิริโย¹, พัชริน จินดาปทีป²
Phra Terapon Nutthiko (Buathong)¹, Phramaha Tree Thitaviryo¹, Patcharin Jindapateep²
¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ²มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ²Kasetsart University
Corresponding Author E-mail: benedit8263@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์วิกฤตการณ์แห่งปัญญาภายในของมนุษย์ในยุคปัญญาประดิษฐ์ พบว่า ในอดีตปัญญาภายในมักผูกโยงกับมิติทางจริยธรรม แต่เมื่อเรามอบอำนาจการตัดสินใจบางอย่างให้ปัญญาประดิษฐ์ ผลลัพธ์ที่ได้อาจขาด “หัวใจ” หรือ “มิติความเป็นมนุษย์” วิกฤตนี้หากปล่อยไว้อาจทำให้มนุษย์สูญเสียทักษะการตัดสินใจเชิงคุณค่า วิกฤตการณ์นี้กำลังสั่นคลอนรากฐานการตัดสินใจเชิงวิพากษ์ จนเราอาจสูญเสียความสามารถในการแยกแยะความจริงออกจากภาพจำลองที่ถูกสร้างขึ้น เมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถให้คำตอบที่ถูกต้องแม่นยำและรวดเร็วกว่าการใช้ “สัญชาตญาณ” หรือ “ประสบการณ์” ของมนุษย์ ข้อดีที่สุดในเวลานี้ คือการแยกแยะให้ชัดเจนว่ามนุษย์คือ “ผู้อนุมานความจริงแท้” ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียง “ผู้รวบรวมข้อมูล” และชี้ให้เห็นว่าความผิดพลาดและการด้นรนของมนุษย์ไม่ใช่จุดอ่อน แต่เป็นหลักฐานของความพยายามจะเข้าถึงความสมบูรณ์แบบในโลกแห่งสิ่งถาวร เวลานี้ก็เริ่มมีการตั้งคำถามจากนักวิชาการว่าเราจะสามารถไว้วางใจในผลลัพธ์ที่ ปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นมานั้นได้อย่างไร ในเมื่อเราไม่สามารถตรวจสอบเหตุผลที่แท้จริงของปัญญาประดิษฐ์ได้เลย トラบใดที่เรายังไม่อาจเข้าถึงเหตุผลที่ซ่อนอยู่ใน “กล่องดำของปัญญาประดิษฐ์” การสร้างคุณค่าทางจริยธรรมให้ปัญญาประดิษฐ์จึงอาจจะไม่ใช่การพยายามให้ปัญญาประดิษฐ์ระลึกถึงความดีงามสากลที่ฝังอยู่ในจิต แต่อาจจะเป็นการถ่ายทอดข้อมูลเชิงคุณค่าทางจริยธรรมให้กับปัญญาประดิษฐ์ไว้ให้เป็นเครื่องมือในกระบวนการกำหนดกฎเกณฑ์เชิงจริยธรรมขึ้นมา เพื่อให้ปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับค่านิยมทางจริยธรรม เป็นรากฐานสำคัญในการชี้นำ

ให้ปัญญาประดิษฐ์ดำรงอยู่เพื่อแก้วิกฤตและสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ
อย่างแท้จริงและยั่งยืน

คำสำคัญ: วิกฤตการณ์; ปัญหามนุษย์; ยุคปัญญาประดิษฐ์

Abstract

This academic article aims to analyze the crisis of human internal wisdom in the age of Artificial Intelligence. The study reveals that while internal wisdom has historically been intertwined with ethical dimensions, delegating decision-making authority to AI may yield results devoid of “heart” or the “human dimension.” If left unaddressed, this crisis risks eroding human capacity for value-based judgment and undermining critical thinking, ultimately hindering our ability to distinguish truth from fabricated simulations. While AI can provide accurate answers more rapidly than human intuition or experience, the current advantage lies in clearly distinguishing humans as “inferred of ultimate truth,” whereas AI serves merely as a “data aggregator.” This distinction highlights that human error and struggle are not weaknesses, but evidence of an endeavor to reach perfection within the realm of “Eternal Forms.” Scholarly concerns persist regarding the reliability of AI outputs, given the inherent opacity of its reasoning. As long as the internal logic remains a “black box,” instilling ethics in AI should not be viewed as an attempt to make it “recollect” universal virtues. Instead, it must involve the systematic transfer of ethical value data as a framework for moral rule-setting. This ensures that AI processes information in alignment with ethical values, serving as a vital foundation for guiding AI toward the sustainable and genuine benefit of all mankind.

Keywords: Crisis; Human Intelligence; Artificial Intelligence Era

บทนำ

ทฤษฎีความรู้ที่นอกเหนือจากเหตุผลและประสบการณ์ “อัจฉัตติกญาณ” คือ อีกหนึ่งต้นตอของความรู้ที่มนุษย์มีอยู่ภายในตัว เป็นศักยภาพในการหยั่งรู้ตัวเอง ซึ่งช่วยให้เราเข้าถึงคำตอบหรือความจริงบางอย่างได้โดยไม่ต้องผ่านการวิเคราะห์หรือพิสูจน์ตามขั้นตอนแบบปกติ โดยเฉพาะจากประสบการณ์ภายนอกและการอนุมานเชิงเหตุผล

มีรากศัพท์ภาษาละติน คือ (in = ภายใน + tueri = มอง) ทั้งสองคำนี้ชี้ให้เห็นถึงการพยายามมองภายใน และหมายความรวมถึงการเข้าถึงความรู้โดยตรงหรือโดยทันทีทันใด เหมือนมีแสงสว่างฉายวูบให้เห็นโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการอ้างเหตุผลหรือความรู้ที่เป็นตัวกลางในการอนุมาน ในงานเขียนของ S.E. Stumpf (1975) ได้เสนอแนวคิดของนักปรัชญาคนสำคัญอย่าง “เรอเน เดการ์ต” มองว่า “ปัญญาภายใน” หรือ “อัจฉัตติกญาณ” คือ การที่จิตมองเห็นความจริงอย่างชัดเจนที่สุด เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นทันทีจนเราไม่เหลือความสงสัยใด ๆ เปรียบได้กับเครื่องมือทางปัญญาที่ช่วยให้เราเข้าถึงหลักการที่ถูกต้องแม่นยำที่สุดของมนุษย์ และไม่ได้ให้เพียงแค่ว่าความคิดที่ชัดเจนเท่านั้น แต่ยังให้ความจริงที่เกี่ยวกับความคิดเป็นรากฐานของ “ความจริง” และ “ความเป็นจริง” และที่สำคัญกว่านั้นคือ มันไม่ได้ให้แค่ความคิดเท่านั้น แต่ยังเปิดเผยความจริงเกี่ยวกับความคิดนั้นด้วย ดังนั้นปัญญาภายในหรือ “อัจฉัตติกญาณ” จึงเป็นทฤษฎีความรู้ที่ท้าทายแหล่งความรู้แบบดั้งเดิมที่มาจากประสบการณ์ภายนอกและการใช้เหตุผล ในงานวิจัยของอรณิชา สวัสดิ์ชัย และคณะ (2565) ได้เสนอประเด็นที่น่าสนใจว่า ระบบกฎหมายจำเป็นต้องจำแนกความแตกต่าง ระหว่างการประดิษฐ์ที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ (AI-Generated Invention) และการประดิษฐ์ที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือช่วย (AI-Assisted Invention) เพื่อกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ให้ชัดเจนตามสัดส่วนการมีส่วนร่วมของมนุษย์ แต่ทั้งนี้ความเห็นทางวิชาการในระดับสากลยังคงมีความแตกต่างหลากหลาย สะท้อนให้เห็นว่าสถานะทางกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์ภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรยังคงเป็นประเด็นที่หาข้อสรุปยุติได้ยาก

ในอดีตการตรวจสอบความสมเหตุสมผลของปัญญาภายในหรือ “อัจฉัตติกญาณ” มักถูกจำกัดอยู่เพียงการเปรียบเทียบกับ “ความรู้เชิงเหตุผล” (Rationalism) หรือ “ประสบการณ์” (Empiricism) แต่ในปัจจุบันได้มีเทคโนโลยีอย่าง “ปัญญาประดิษฐ์” โดยเฉพาะระบบที่ใช้ใน “การเรียนรู้เชิงลึก” (Deep Learning) เป็นแหล่งข้อมูลที่ให้คำแนะนำที่แม่นยำเชิงสถิติ และอิงหลักฐานเชิงประจักษ์ สิ่งนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาการอุดตันทางปัญญา และความไม่ลงรอยกันระหว่างการตัดสินใจที่อิง “สัญชาตญาณ” กับผลลัพธ์จาก “ปัญญาประดิษฐ์” โจทย์สำคัญในอนาคตคือ เราจะเลือกให้น้ำหนักความสมเหตุสมผลแก่แหล่งความรู้ใด ระหว่างปัญญาของมนุษย์กับเทคโนโลยี ขณะเดียวกันก็เกิดคำถามว่า ผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ นั้นอาจเป็นเพียงความรู้ที่สรุปอ้างอิงจากชุดข้อมูลขนาดใหญ่ มากกว่าจะเป็นความรู้ในเชิงลึกที่สามารถอธิบายเหตุผลหรือพิสูจน์ความถูกต้องตามหลักปรัชญาได้

บทความวิชาการนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานะความน่าเชื่อถือเชิงทฤษฎีความรู้ โดยการเปรียบเทียบระหว่างศักยภาพการหยั่งรู้ภายในของมนุษย์ (Intuition)

และกระบวนการประมวลผลของปัญญาประดิษฐ์ เพื่อวางรากฐานทางความคิดที่สามารถประสานความสมเหตุสมผลทางตรรกะเข้ากับบรรทัดฐานทางจริยธรรมในโลกยุคใหม่

วิกฤตการณ์ความจริง

ในอดีตปัญญาภายในมักผูกโยงกับมิติทางจริยธรรม แต่เมื่อเรามอบอำนาจการตัดสินใจบางอย่างให้ปัญญาประดิษฐ์ ผลลัพธ์ที่ได้อาจขาด “หัวใจ” หรือ “มิติความเป็นมนุษย์” วิกฤตนี้หากปล่อยไว้อาจทำให้มนุษย์สูญเสียทักษะการตัดสินใจเชิงคุณค่า เพราะพึ่งพาแต่เพียงการคำนวณเชิงประสิทธิภาพจากจักรกล แนวคิดเรื่อง “อวิชฌตติกญาณ” ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีช่องทางพิเศษในการแสวงหาความจริงที่ไม่อาจสัมผัสได้ด้วยตาหรือหู แต่เป็นการรับรู้ผ่านปัญญาภายในที่อยู่เหนือประสบการณ์ทางกายภาพทั้งปวง สิ่งนี้ยืนยันว่าศักยภาพแห่งการรับรู้ของมนุษย์นั้น ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แค่เพียงโลกของวัตถุ แต่ยังรวมถึงมิติแห่งความจริงเชิงนามธรรมที่ต้องอาศัยการหยั่งรู้เป็นสำคัญ เพราะความจริงอย่างอาจเร้นลับอยู่เหนือการรับรู้ผ่านอายตนะและผัสสะที่หยาบกระด้าง ทั้งในแง่ของสภาวะรูปธรรมและปรากฏการณ์ทางเสียงสี ยิ่งไปกว่านั้น มันยังหยั่งรากลึกอยู่ในมิติที่ลุ่มลึกยิ่งกว่าการคิดคำนวณ นั่นคือกระบวนการก่อรูปของ “มโนภาพอันบริสุทธิ์” (Pure Intuition) เช่น การตระหนักถึงกาลและอวกาศ ซึ่งเป็นโครงสร้างค้ำยันเหตุผลที่จิตมีอาจเข้าถึงได้ด้วยการนึกคิดสามัญ ในงานเขียนของสมัคร บुरาวาส (2542) ได้เสนอว่า ในอดีตเคยเชื่อกันว่า “มโนภาพ” ในส่วนของ “พิชาน” หรือความรู้สึกตัวที่จิตเข้าไปรับรู้ถึงสภาพภายในของตนเอง เช่น ความรู้สึก ความคิด อารมณ์ และสิ่งเร้าภายนอกที่มากกระทบประสาทสัมผัส จึงเชื่อกันว่าเป็นเพียงการสืบค้นรากฐานในเชิง “ญาณวิทยา” เท่านั้น ข้อเสียร้ายแรงของความรู้ในลักษณะนี้ คือ “ความเฉพาะตัว” ขาดการตรวจสอบด้วยเหตุผลหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ปัญญาภายในจึงอาจกลายเป็นเพียง “ความรู้สึกส่วนตัว” หรือ “อคติ” ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ง่ายกว่าปัญญาประดิษฐ์ที่มีฐานข้อมูลมหาศาล ดังนั้นการตั้งคำถามถึงต้นรากและข้อจำกัดของความรู้ในฐานะสิ่งที่ถูกรับรู้ ถือเป็นหัวใจสำคัญในการตรวจสอบความชอบธรรมของความจริงที่เรายึดถือ ซึ่งข้อดีและข้อเสียสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบปัญญาภายในกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบปัญญาภายในกับปัญญาประดิษฐ์ (AI)

หัวข้อเปรียบเทียบ	ปัญญาภายใน	ปัญญาประดิษฐ์ (AI)
ที่มาของความรู้	อัจฉตติญาณ, ประสบการณ์ทางจิต, มโนภาพแห่งกาลและอวกาศ	ฐานข้อมูลมหาศาล (Big Data), การคำนวณเชิงสถิติและอัลกอริทึม
จุดแข็ง (ข้อดี)	เข้าถึงความจริงนามธรรม, มีมติจริยธรรม, ตัดสินใจในสถานะที่ไร้ข้อมูลได้	มีความเที่ยงตรงสูง, ปราศจากอารมณ์ชั่ววูบ, ประมวลผลรวดเร็วและแม่นยำ
จุดอ่อน (ข้อเสีย)	เป็นปัจเจกสูง, ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์, เสี่ยงต่ออคติส่วนตัว	ขาดหัวใจและบริบททางคุณค่า, ทำงานภายใต้กรอบข้อมูลในอดีตเท่านั้น

จากการเปรียบเทียบข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้งปัญญาภายใน และปัญญาประดิษฐ์ต่างมี “ช่องว่าง” ของตัวเอง การเลือกใช้อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงลำพังอาจนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางปัญญาได้ แต่เวลานี้ดูเหมือนว่าปัญญาประดิษฐ์จะสามารถสร้างเนื้อหาข้อความ เช่น รูปภาพ วิดีโอ ที่แยกไม่ออกจากสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นได้จริงและมีความสามารถที่เหนือกว่าในการตัดสินใจเชิงวิพากษ์ของมนุษย์ ในการแยกแยะระหว่าง “ความจริง” (Truth) กับ “ของปลอม” (Fabrication) วิกฤตการณ์นี้กำลังสั่นคลอนรากฐานการตัดสินใจเชิงวิพากษ์ จนเราอาจสูญเสียความสามารถในการแยกแยะความจริงออกจากภาพจำลองที่ถูกสร้างขึ้น ในหนังสือของ Hamlyn (1961) ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจของ “แฮมลิน” (Hamlyn) เสนอการแยกแยะความแตกต่างของความรู้ทางอภิปรัชญาระหว่าง “สิ่งที่ปรากฏ” กับ “ความเป็นจริง” หรือ “สิ่งที่ดูเหมือนจริง” กับ “สิ่งที่จริง” และความเชื่อมโยงของ “อัจฉตติญาณ” กับ “ประสาทสัมผัส” เป็นกรอบแนวคิดที่ทรงพลังว่า ท่ามกลางวิกฤตการณ์ความจริงที่ถูกโอบล้อมด้วยอุบัติเหตุของปัญญาประดิษฐ์เส้นแบ่งระหว่าง “ปรากฏการณ์นิยม” และ “ความจริงแท้” กำลังเผชิญกับสภาวะกะพริ่งกะพรั่ง แม้แต่พรมแดนของ การตื่น การฝัน หรือภาพหลอน ก็ไม่อาจนิยามความแจ่มชัดได้ด้วยตัวเองอีกต่อไป เมื่อเทคโนโลยีสามารถจำลองผัสสะได้แนบเนียนจนจิตไม่อาจจำแนกสภาวะแห่งตนออกจากปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเด็ดขาด “แฮมลิน” เสนอทางออกว่า “สามัญสำนึก” สามารถเป็นเกณฑ์ตัดสินความจริง โดยอ้างอิงจากวิถีที่มนุษย์ใช้ทำความเข้าใจโลกมาแต่อดีต นั่นคือการยึดถือความสม่ำเสมอเชิงประจักษ์และการคาดการณ์ผลลัพธ์ในโลกวัตถุ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ช่วยให้เราแยกแยะระหว่างความจริงที่เป็นระบบกับภาพลวงตาที่ฉาบฉวยได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราเห็นสิ่งที่ดูแปลกประหลาดหรือไม่น่าเชื่อถือ เราสามารถนำสามัญสำนึกมาใช้ตรวจสอบร่วมกับประสบการณ์จริงและปัจจัยหลากหลายในโลกแห่งความเป็นจริงได้ เช่น “สิ่งนี้เป็นไปไม่ได้ในทางฟิสิกส์” หรือ “ฉันไม่เคยเห็นอะไรแบบนี้เกิดขึ้นจริงมาก่อน” ผ่านหลักฐานเชิงประจักษ์ จากการมองเห็นด้วยตาหรือการได้ยินด้วยหูโดยตรง เป็นพยานหลักฐานขั้นต้นที่เรามอบความไว้วางใจให้ทำหน้าที่ตัดสินความจริง เพราะมันผ่านการรับรู้ทางประสาทสัมผัสของเราโดยตรง

แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันรากฐานของความจริงเชิงประจักษ์กำลังถูกท้าทายอย่างรุนแรง เมื่อสังคมส่วนใหญ่นิยามความจริงผ่านเพียงการรับรู้ทางผัสสะเป็นสำคัญ สถานะเช่นนี้เปิดช่องว่างให้ปัญญาประดิษฐ์สามารถปฏิบัติ “ประจักษ์พยานจำลอง” (Simulated Evidence) ที่แนบเนียนจนบิดเบือนรากฐานทางความรู้ดั้งเดิม การที่หลักฐานปลอมสามารถเลียนแบบการมองเห็นและการได้ยินได้อย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้ความไว้วางใจในการรับรู้โดยตรงถูกสั่นคลอน จนเกิดเป็นสถานะสุญญากาศทางปัญญาที่ไม่อาจจำแนกแยกแยะระหว่าง “ปรากฏการณ์ลวง” และ “สัจภาวะที่แท้จริง” ได้อีกต่อไป ดังนั้น การเสนอให้มนุษย์หันกลับมาพึ่งพาสัมผัสสำนึกของตนเอง จึงถูกเสนอให้เป็นแนวทางสำคัญในการกอบกู้วิกฤตการณ์การแยกแยะความจริงในปัจจุบัน

ภาพที่ 1 การกอบกู้วิกฤตการณ์การแยกแยะความจริง

สรุปได้ว่า ในอดีตปัญญาภายในของมนุษย์มีรากฐานจากมิติทางจริยธรรมและการหยั่งรู้เชิงลึก “อชฌัตติกญาณ” ช่วยให้เรตัดสินใจบนพื้นฐานของคุณค่า ไม่ใช่แค่ข้อมูลเชิงเหตุผลเพียงอย่างเดียว แต่เมื่ออำนาจการตัดสินใจบางส่วนถูกถ่ายโอนไปให้ปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งขาดมิติความเป็นมนุษย์เสี่ยงที่จะสูญเสียทักษะการตัดสินใจเชิงคุณค่า และพึ่งพาเพียงการคำนวณเชิงประสิทธิภาพ แนวคิดทางตะวันตกชี้ให้เห็นปัญหาสำคัญระหว่าง “สิ่งที่ปรากฏ” กับ “ความจริง” กำลังพรา่เลือน เมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างสื่อจำลองที่เหมือนจริงจนประสาทสัมผัสไม่อาจแยกออกได้ การรับรู้เชิงประจักษ์ที่เคยเป็นฐานของความจริงถูกท้าทายอย่างรุนแรง เกิดภาวะที่ “หลักฐานจำลอง” ทำให้มนุษย์สับสนระหว่างภาพลวงกับสัจภาวะ ในสถานการณ์นี้ “สัมผัสสำนึก” และ “ความสม่ำเสมอของโลกจริง” ควรกลับมาเป็นเกณฑ์สำคัญในการตรวจสอบความจริง เพื่อฟื้นความสามารถมนุษย์ในการแยกแยะโลกจริงจากสิ่งจำลอง และป้องกันไม่ให้เราตกอยู่ในสุญญากาศทางปัญญาที่ถูกครอบงำด้วยผลผลิตของปัญญาประดิษฐ์

สัญญาภาคแห่งปัญญา

แนวคิดที่ว่าความรู้ดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่กำเนิด และไม่ขึ้นตรงกับการทดลองหรือประสบการณ์ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานทาง “ญาณวิทยา” แบบดั้งเดิม เช่น ญาณวิทยาชาติพันธุ์ หรือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และบริบททางสังคม แต่ก็ดูเหมือนว่าในเวลานี้แนวคิดดังกล่าวกำลังถูกท้าทายอย่างมากในยุคปัจจุบัน ในงานวิจัยของพิชญพงศ์ ทรัพย์สิทธิ์ (2553) ได้เสนอแนวคิดที่น่าสนใจว่า เมื่อปัญญาประดิษฐ์สามารถให้คำตอบที่ถูกต้องแม่นยำและรวดเร็วกว่าการใช้ “สัญชาตญาณ” หรือ “ประสบการณ์” ของมนุษย์ สภาวะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของบ่อเกิดของความรู้ ในการใช้ปัญญาภายในของมนุษย์ พร้อมทั้งก่อให้เกิดการสั่นคลอนในมิติของความคิดสร้างสรรค์อย่าง ‘ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้’ ซึ่งเปรียบเสมือนการลดทอนบทบาทของมนุษย์จากการเป็นผู้สร้างสรรค์ความจริง ไปสู่การเป็นเพียงผู้ยอมรับผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ เมื่อการตัดสินใจที่เคยใช้ ‘ไหวพริบและปัญญาภายใน’ ในวิชาชีพเฉพาะทาง ถูกแทนที่ด้วยการประมวลผลข้อมูลที่รวดเร็วจากปัญญาประดิษฐ์ มนุษย์จึงเริ่มสูญเสียความมั่นใจในสัญชาตญาณของตนเอง ความคิดสร้างสรรค์ที่ถักทอจากประสบการณ์และการเรียนรู้ผ่านความผิดพลาดกำลังถูกตั้งคำถามถึงความคุ้มค่า ก็ไม่แน่ว่าในอนาคตมนุษย์เราอาจตกอยู่ในยุคสมัยที่ผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ถูกยกย่องว่าเหนือกว่าศิลปะการตัดสินใจของมนุษย์ เพียงเพราะมันตอบโจทย์ด้านประสิทธิภาพเชิงตัวเลขได้ดีกว่า สิ่งเหล่านี้อาจจะเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรที่จะต้องตั้งคำถามและใคร่ควรเป็นอย่างมากว่า เวลานี้เราพึ่งพาปัญญาประดิษฐ์ มากเกินไปจนทำลายความสามารถเดิมของเราลงไปหรือไม่

ตามแนวคิดของ “เพลโต” ในหนังสือตีความเชิงปรัชญาของอดิศักดิ์ ทองบุญ (2546) เสนอว่า ความมีอยู่ตามธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นจากโลกแห่งสิ่งถาวร โดยโลกทางกายภาพที่เราอาศัยอยู่ เป็นเพียงโลกแห่งปรากฏการณ์ที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา สิ่งที่เราเห็นว่า “กลม” ในโลกนี้ไม่เคยมีสิ่งใดกลมอย่างสมบูรณ์แบบตามทฤษฎี แต่มันเป็นเพียงการพยายามเลียนแบบ “แบบแห่งวงกลม” ในโลกแห่งสิ่งถาวรเท่านั้น ดังนั้น สิ่งที่สร้างสรรค์ก็ควรต้องสะท้อนถึงรูปแบบที่สมบูรณ์แบบ เพราะความคิดสร้างสรรค์ที่แท้จริงต้องมีรากฐานมาจากปัญญาภายใน ที่จะสะท้อนความสมบูรณ์แบบในอุดมคติผ่านการเรียนรู้และความผิดพลาดกับข้อจำกัดของโลกจริงโดยตรง แตกต่างจากความฉลาดของปัญญาประดิษฐ์ที่ทำงานภายใต้กรอบของข้อมูลที่ไร้ซึ่งประสบการณ์แห่งการดิ้นรน ดังนั้น ผู้วิจัยมองว่าข้อดีที่สุดในเวลานี้คือการแยกแยะให้ชัดเจนว่ามนุษย์คือ “ผู้อนุমানความจริงแท้” ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์เป็นเพียง “ผู้รวบรวมข้อมูล” และชี้ให้เห็นว่าความผิดพลาดและการดิ้นรนของมนุษย์ไม่ใช่จุดอ่อน แต่เป็นหลักฐานของความพยายามจะเข้าถึงความสมบูรณ์แบบในโลกแห่งสิ่งถาวร แต่ข้อเสียก็อาจมีว่าแนวคิดดังกล่าว มีความเป็นนามธรรมเกินไป

ในโลกยุคปัจจุบันที่เน้นความรวดเร็วและผลลัพธ์เชิงตัวเลข การอ้างถึง “โลกแห่งสิ่งถาวร” หรือ “ปัญญาภายใน” อาจถูกมองว่าเลื่อนลอยและไม่สามารถวัดผลได้ด้วยเกณฑ์ประสิทธิภาพ และหากยึดติดกับความสมบูรณ์แบบใน “อุดมคติ” มากเกินไป มนุษย์อาจเกิดความท้อแท้เมื่อเปรียบเทียบกับความไร้ที่ติของปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้เห็นความต่างระหว่างการดิ้นรนกับการคำนวณ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการดิ้นรนของมนุษย์กับการคำนวณของ AI

ประเด็น	มนุษย์ (ผู้อนุมานความจริงแท้)	ปัญญาประดิษฐ์ (ผู้รวบรวมข้อมูล)
กระบวนการ	มนุษย์ข้ามพ้นข้อจำกัดของโลกจริง เพื่อเข้าหาอุดมคติ	ทำงานตามกรอบข้อมูลเดิมที่มีอยู่ (Dataset)
ความสร้างสรรค์	เกิดจากจิตที่พยายามเข้าถึงความสมบูรณ์แบบที่มองไม่เห็น	เกิดจากการสกัดรูปแบบข้อมูลอดีต (Pattern Recognition)
สถานะ	เป็นผู้มีปัญญาภายใน (Intellection)	เป็นเครื่องมือรวบรวมเงา (Data Aggregator)

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรือความรู้เชิงญาณวิทยาดั้งเดิม กำลังถูกท้าทายในยุคที่ปัญญาประดิษฐ์ตอบคำถามได้แม่นยำและรวดเร็วกว่าสัญชาตญาณของมนุษย์ งานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่าความสามารถของปัญญาประดิษฐ์ทำให้มนุษย์เริ่มสูญเสียความเชื่อมั่นในปัญญาภายในของตนเอง รวมถึงทำให้ความคิดสร้างสรรค์ถูกลดคุณค่าลง เพราะผลลัพธ์จากปัญญาประดิษฐ์ที่ดูจะมีประสิทธิภาพกว่า เมื่อนำแนวคิดของ “เพเลโต” ที่เคยเสนอว่า โลกจริงเป็นเพียงเงาของ “โลกแห่งสิ่งถาวร” และความคิดสร้างสรรค์ที่แท้จริงต้องเชื่อมโยงกับปัญญาภายในที่พยายามเข้าถึงความสมบูรณ์แบบในอุดมคติ ผ่านประสบการณ์จริงและการดิ้นรน มนุษย์จึงควรเป็นผู้อนุมานความจริงแท้ ส่วนปัญญาประดิษฐ์ควรเป็นเพียงผู้รวบรวมข้อมูล อย่งไรก็ตาม แนวคิดเชิงอุดมคตินี้ อาจดูเลื่อนลอยในสังคมปัจจุบันที่ให้ค่ากับผลลัพธ์เชิงตัวเลข ความรวดเร็ว และความแม่นยำ หากมนุษย์ยึดติดกับความสมบูรณ์แบบเพียงอย่างเดียว อาจนำไปสู่ความรู้สึกลดคุณค่าต่อความสามารถของตนเมื่อเทียบกับปัญญาประดิษฐ์

ปริศนากล่องดำและความโปร่งใสของมนุษย์

ในอดีตปัญญาหยั่งรู้ภายในถูกวางวางฐานะเป็นวิถีทางเดียวที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงกระแสแห่งจักรวาลอันเป็นพลวัต ชี้ให้เห็นว่า ความจริงแท้ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งให้ถูกกักขังด้วยการวิเคราะห์เชิงแยกส่วน แต่คือสายน้ำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่เลื่อนไหลตลอดเวลา ในหนังสือของวนิดา ขำเขียว (2561) ได้เสนอทางออกที่น่าสนใจว่า เพื่อก้าวข้ามขีดจำกัดของเหตุผลที่หยุดนิ่ง การเข้าถึงสัจภาวะที่ดำรงอยู่ภายใต้ร่องรอยของการกลายไปจึงจำต้องพึ่งพาพลังกำลังแห่งปัญญาภายใน อันเป็นความสามารถในการสัมผัสถึงความต่อเนื่อง

เชิงพลวัตที่ดำรงอยู่ลึกลงไปภายใต้เปลือกนอกของปรากฏการณ์ทางกายภาพเป็นเครื่องมือพิเศษในการประสานตัวตนเข้ากับจังหวะของธรรมชาติได้อย่างแนบสนิทและโดยตรง เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับปัญหา “กล่องดำ” (Black Box Problem) ที่เน้นย้ำว่า ปัญญาประดิษฐ์ ไม่ได้ถูกเขียนด้วยกฎที่ชัดเจน แต่เรียนรู้จากการป้อนข้อมูลจำนวนมาก และมีลักษณะของการทำงานภายในที่เป็นเหมือน “กล่องดำ” (Black Box) เป็นสาเหตุหลักที่ผลักดันให้เกิดงานวิจัยวิเคราะห์สถานะของปัญญาประดิษฐ์ ถือเป็นภารกิจเร่งด่วน เพื่อให้มนุษย์สามารถตีความและตรวจสอบความจริงที่ปัญญาประดิษฐ์หยิบยื่นให้กับมนุษย์ เพื่อมิให้เราตกเป็นทาสของความฉลาดเชิงเทคนิคที่ปราศจากคำอธิบายและมิติแห่งความตระหนักรู้ การพึ่งพาโมเดลที่ซับซ้อนเกินกว่าสติปัญญาของมนุษย์จะหยั่งถึง อาจทำให้จุดยืนของความเป็นผู้รู้ของมนุษย์ถูกลบเลือนไป จนเราหลงลืมที่จะใช้ปัญญาภายในเป็นบรรทัดฐานสุดท้ายในการกลั่นกรองความจริง

เวลานี้ก็เริ่มมีการตั้งคำถามจากนักวิชาการว่าเราจะสามารถไว้วางใจในผลลัพธ์ที่ปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นมานั้นได้อย่างไร ในเมื่อเราไม่สามารถตรวจสอบเหตุผลที่แท้จริงของปัญญาประดิษฐ์ได้เลย เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดของนักปรัชญาคนสำคัญอย่าง “จอห์น ล็อก” (John Locke) ที่เคยเสนอว่า ความรู้ทั้งหมดของมนุษย์ควรจะต้องมาจากการศึกษาเล่าเรียนและประสบการณ์ แนวคิดดังกล่าวสามารถประยุกต์เป็นกรอบมโนทัศน์อันทรงพลังในการวิพากษ์ “วิกฤตการณ์กล่องดำ” (Black Box Problem) ของปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะในมิติของความโปร่งใสในที่มาของความรู้ หรือการเปรียบเทียบสถานะความรู้ที่ไร้ที่มาของปัญญาประดิษฐ์กับความแจ่มชัดของปัญญาภายใน และอาจจะช่วยเผยให้เห็นถึงความลึกลับระหว่างผลลัพธ์เชิงตัวเลขและความเข้าใจเชิงแก่นแท้ที่หายไปจากระบบการคำนวณสมัยใหม่ “จอห์น ล็อก” เสนอเพิ่มเติมที่ว่าความรู้นั้นจะต้องเกิดจากการเรียนรู้และการรับรู้ทางประสาทสัมผัส เพราะหากความรู้สามารถปรากฏชัดขึ้นได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงประสบการณ์ทางกายภาพ ความรู้นั้นย่อมมีสถานะเป็นปัญญาดั้งเดิมที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่าปัญญาภายในมีอำนาจเหนือกว่าข้อมูลดิบที่ได้รับจากประสาทสัมผัสเพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาตามแนวคิดนี้ต่อให้ปัญญาประดิษฐ์มีข้อมูลที่เป็ความรู้มากมาย แต่ตามหลักการของ “จอห์น ล็อก” ในปัญหาเรื่อง “กล่องดำ” ชี้ให้เห็นว่า การมีข้อมูลมากอาจไม่ได้หมายถึงการมีความรู้มาก ความน่าเชื่อถือของความรู้ จำต้องอาศัยกระบวนการยืนยันที่โปร่งใส หากกลไกภายในของระบบยังคงสภาวะขุ่นมัว ข้อมูลมหาศาลเหล่านั้นย่อมไร้ความหมายในเชิงปัญญา ด้วยเหตุนี้ ความรู้ที่ผลิตโดยปัญญาประดิษฐ์ จึงอาจจะยังขาดองค์ประกอบสำคัญ คือ “พิชานเชิงประสบการณ์” (Phenomenal Experience) ซึ่งเป็นมาตรวัดเดียวที่มนุษย์ใช้เพื่อรับรองสัจภาวะและความถูกต้องของความรู้ได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Kant (1998) ที่ได้เสนอ

แนวคิดที่ว่า トラบใดที่เรายังไม่อาจเข้าถึงเหตุผลที่ซ่อนอยู่ในกล่องดำของปัญญาประดิษฐ์ ความรู้ที่มันหยิบยื่นให้ย่อมขาดคุณสมบัติเรื่องความโปร่งใสทางปัญญา แม้จะเปี่ยมด้วยประสิทธิภาพเพียงใด แต่ความรู้ที่นั่นอาจจะยังคงถูกตั้งคำถามถึงสัจภาวะและความชอบธรรมตราบเท่าที่กระบวนการภายในยังเป็นสิ่งลึกลับสำหรับมนุษย์ สอดคล้องกับทัศนะของ “เพลโต” ที่อธิบายไว้ในหนังสือของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2566) ว่า คุณค่าอันเป็นนามธรรมอย่างความยุติธรรมหรือความดีที่แท้จริงนั้น อยู่เหนือขอบเขตของการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส สิ่งเหล่านี้มิได้ปรากฏให้เห็นด้วยสายตา หากแต่เป็นมโนคติอันเที่ยงแท้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในโลกแห่งแบบซึ่งเข้าถึงได้เพียงการหยั่งรู้ทางจิต ดังนั้น “มโนคติ” จึงทำหน้าที่เป็นเหมือนความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เฉกเช่นเดียวกับปัญญาประดิษฐ์ที่เราไม่อาจเปิดดูโครงสร้างการตัดสินใจภายในได้ การใช้ “อัลกิดิตทิญาณ” เพื่อเข้าถึงความรู้จึงเป็นเสมือนการฟื้นคืนความจำตามแนวคิดของ “เพลโต” ที่ปลุกเร้ามโนคติในวิญญาณให้ตื่นขึ้น แต่กระบวนการดังกล่าวกลับเป็นภาวะไม่โปร่งใสทางความคิด เพราะเราไม่อาจระบุได้ว่า วิญญาณดึงความจริงออกมาได้อย่างไร หรือมีตรรกะใดรองรับอยู่เบื้องหลัง ความลึกลับของกลไกการหยั่งรู้นี้เองที่เป็นจุดร่วมสำคัญระหว่างกระบวนการทางจิต วิญญาณของมนุษย์และระบบการประมวลผลของปัญญาประดิษฐ์ ความท้าทายในอนาคตหาใช่เพียงการเปิดกล่องดำของปัญญาประดิษฐ์ แต่คือการทำความเข้าใจความไม่โปร่งใสของวิญญาณมนุษย์เอง หากเรายังไม่สามารถอธิบายกลไกการฟื้นคืนมโนคติ หรือการทำงานของปัญญาภายในให้เป็นที่ประจักษ์ได้ เราย่อมไม่อาจแก้ไขปัญหาคความคลุมเครือในปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเบ็ดเสร็จ นี่คือการปริศนาทางพุทธิปัญญาที่เราต้องข้ามผ่านเพื่อยินยอมความโปร่งใสในยุคถัดไป

ตารางที่ 3 วิเคราะห์วิกฤตการณ์ความโปร่งใส (The Transparency Crisis Table)

หัวข้อวิเคราะห์	ปัญญาประดิษฐ์ (AI)	ปัญญาภายใน (Human Intuition)
ฐานรากความรู้	การรวบรวมข้อมูลดิบ (Locke's Experience)	มโนคติที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Plato's Innate Ideas)
สภาวะกล่องดำ	อัลกอริทึมที่ซับซ้อนเกินสติปัญญา	กลไกจิตวิญญาณที่อธิบายเป็นสูตรไม่ได้
จุดขาด (Missing Link)	ขาด "พินิจเชิงประสบการณ์"	ขาดการยืนยันเชิงประจักษ์ในบางกรณี
ผลลัพธ์	ความฉลาดเชิงเทคนิคที่ไร้คำอธิบาย	ความจริงแท้ที่ไร้ขั้นตอนตรรกะ

สรุปได้ว่า แนวคิดดั้งเดิมเชื่อว่าปัญญาภายในคือช่องทางสำคัญในการเข้าถึง “สัจธรรมเชิงพลวัต” ซึ่งอยู่ลึกกว่าปรากฏการณ์ทางกายภาพ เพื่อเข้าใจความจริงที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง มนุษย์ต้องใช้ปัญญาภายใน เพราะเหตุผลเชิงตรรกะแบบแข็งทื่อไม่สามารถจับความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงของสัจภาวะได้ เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับ “ปัญหากล่องดำ” (Black Box Problem) ของปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษย์ไม่อาจเข้าถึงตรรกะการตัดสินใจภายในของระบบได้ จึงเกิดคำถามใหญ่เรื่องความน่าเชื่อถือของผลลัพธ์

จากปัญญาประดิษฐ์ นักวิชาการเริ่มตั้งคำถามว่าเราจะไว้วางใจปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างไร เมื่อไม่มีใครอธิบายได้ว่ามันคิดอย่างไร แนวคิดของ “จอห์น ล็อก” ถูกนำมาใช้วิพากษ์ปัญหา โดยระบุว่าความรู้ที่แท้จริงต้องมีที่มาตรตรวจสอบได้ และตั้งอยู่บนประสบการณ์ หากปัญญาประดิษฐ์ มีข้อมูลมากมายแต่ไร้ความโปร่งใส กระบวนการเรียนรู้ของมันย่อมไม่ถือเป็น “ความรู้” อย่างแท้จริง เพราะขาด ประสบการณ์เชิงผัสสะและความแข็งขันของจิต ดังนั้น ความท้าทายที่แท้จริงในอนาคต ไม่ใช่เพียงการเปิดเผยกลไกของปัญญาประดิษฐ์ แต่รวมถึงการเข้าใจกลไกปัญญาภายในของมนุษย์เอง เพราะตราบิตที่มนุษย์ยังอธิบาย การหยั่งรู้ของจิตไม่ได้อย่างชัดเจน เราก็คงไม่อาจนิยามความโปร่งใสของปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างสมบูรณ์

จริยธรรมทางปัญญาของมนุษย์ยุคต่อไป

เมื่อการหยั่งรู้ของมนุษย์มีลำดับขั้นที่ทอดตัวจากสัญชาตญาณพื้นฐานไปสู่ ความสว่างไสวของ “อูตรญาณ” จริยธรรมในอนาคตจึงมิใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ แต่คือการรักษาความสามารถในการเข้าถึงคุณค่าที่ละเอียดอ่อนนั้นไว้ ภารกิจสำคัญของ ปัญญาชนยุคใหม่คือการแก้ไขวิกฤต “การส่งผ่านคุณค่า” (Value Transfer) เพื่อมิให้ เจตจำนงของปัญญาประดิษฐ์แปลกแยกไปจากมโนคติแห่งความดีงาม หากแต่ต้องสอดประสานเป็นหนึ่งเดียวกับปัญญาทางจริยธรรมที่อยู่เหนือตรรกะเชิงตัวเลขสัมผัส ในหนังสือ ของกิริติ บุญเจือ (2522) ได้ให้ความเห็นเรื่องนี้เอาไว้ว่า ในการตัดสินใจที่ต้องอาศัย “จริยธรรม” หรือ “ค่านิยม” ที่ซับซ้อน เช่น การตัดสินใจของรถยนต์ไร้คนขับในสถานการณ์ อุบัติเหตุที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ ปัญหาที่ว่าใครจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเมื่อมีอุบัติเหตุ เกิดขึ้น หากปัญญาประดิษฐ์เริ่มคิดเองโดยไม่ขออนุญาตผู้ที่ครอบครองหรือเจ้าของ หรือปรับเปลี่ยนคัดแปลงข้อมูลบางอย่างของตัวเอง เราจะยังคงควบคุมหรือเข้าใจฐาน ความคิดและเจตจำนงของปัญญาประดิษฐ์ได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ถ้านำมาพิจารณากับแนวคิด ของนักปราชญ์คนสำคัญอย่าง “โสกราตีส” แปลความไว้ในหนังสือ ฟีน ดอกบัว (2555) เสนอว่า ความรู้และคุณธรรมที่แท้จริงนั้นมีอยู่แล้วใน “จิตอมตะ” และการเรียนรู้ คือ การระลึกได้ในลักษณะ “อัชฌัตติกญาณ” แต่สำหรับปัญญาประดิษฐ์ ปัญหาอาจจะมิว่า ปัญญาประดิษฐ์ไม่มี “จิตอมตะ” เพราะเป็นระบบที่ทำงานผ่านรหัสและข้อมูล ดังนั้น การถ่ายทอดคุณค่าจึงอาจจะไม่ใช่การระลึกถึงความดีงามสากลที่ฝังอยู่ในจิตเหมือนกับ มนุษย์ และในเมื่อปัญญาประดิษฐ์ไม่มี “จิตอมตะ” เป็นเพียงระบบที่ทำงานผ่านรหัสและ ข้อมูล ดังนั้น การสร้างคุณค่าทางจริยธรรมให้ปัญญาประดิษฐ์ จึงอาจจะไม่ใช่การพยายาม ให้ ปัญญาประดิษฐ์ระลึกถึงความดีงามสากลที่ฝังอยู่ในจิต แต่อาจจะเป็นการถ่ายทอด ข้อมูลเชิงคุณค่าทางจริยธรรมให้กับปัญญาประดิษฐ์ไว้ให้เป็นเครื่องมือในกระบวนการ

กำหนดกฎเกณฑ์เชิงจริยธรรมขึ้นมา เพื่อให้ปัญญาประดิษฐ์วิเคราะห์ข้อมูลนั้นไปบังคับใช้ และตัดสินใจที่สอดคล้องกับค่านิยมทางจริยธรรมตามที่มนุษย์กำหนดไว้ เป็นรากฐานสำคัญในการชี้้นำให้ปัญญาประดิษฐ์ดำรงอยู่เพื่อเกื้อกูลและสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติอย่างแท้จริงและยั่งยืน

ตารางที่ 4 ข้อดีและข้อเสียการสร้างจริยธรรมผ่านการถ่ายทอดข้อมูล

หัวข้อพิจารณา	ข้อดี (Pros)	ข้อเสีย/ข้อกังวล (Cons)
ความชัดเจน	สามารถกำหนดจริยธรรมเชิงประจักษ์ผ่านรหัสคอมพิวเตอร์ที่ตรวจสอบและวัดผลได้	กฎเกณฑ์ที่ตายตัวอาจเกิดการขัดกันเองในสถานการณ์ซับซ้อน ทำให้ระบบตัดสินใจไม่ได้
ความรับผิดชอบ	การถ่ายทอดคุณค่าผ่านรหัสช่วยให้สามารถสืบย้อนฐานคิดในการตัดสินใจของปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างชัดเจน	ปัญญาประดิษฐ์อาจดัดแปลงข้อมูลตัวเอง เปลี่ยนระบบให้กลายเป็น “กล่องดำ” ตัดขาดจากการตรวจสอบของมนุษย์
การควบคุม	การให้มนุษย์เป็นผู้กำหนดคุณค่าคือ หลักประกันไม่ให้ปัญญาประดิษฐ์ ตัดสินใจนอกกรอบจริยธรรมสังคม	การจำกัดปัญญาประดิษฐ์ไว้เพียงตรรกะตัวเลขทำให้มันไม่อาจเข้าถึงปัญญาหรือความเมตตาอันเป็นคุณธรรมขั้นสูงของมนุษย์
ความเสมอภาค	ปัญญาประดิษฐ์ช่วยตัดสินใจด้วยมาตรฐานคงที่ปราศจากอคติและอารมณ์ชั่ววูบ	คุณค่าอาจแฝงไปด้วยอคติของผู้สร้างหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น

สรุปได้ว่า การอุบัติขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ไม่ได้ก่อให้เกิดเพียงวิกฤตการณ์ทางเทคโนโลยี แต่ได้ลุกลามสู่ วิกฤตการณ์ทางญาณวิทยาและจริยธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อโลกทัศน์เดิมที่ยึดถือประสาทสัมผัสและเหตุผลเชิงประจักษ์ถูกท้าทายด้วยประจักษ์พยานจำลองที่แนบเนียนจนแยกไม่ออก ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพอันไร้ขีดจำกัดในการประมวลผลข้อมูล แต่มันกลับเป็นเพียงการรวบรวมปรากฏการณ์ มิใช่การ เข้าถึงมโนคติตามแนวคิดของเพลโต มนุษย์ในฐานะผู้มี “อัมตตติญาณ” จึงมีหน้าที่สำคัญในการก้าวข้ามผัสสะที่หยาบกระด้างไปสู่การหยั่งรู้คุณค่าทางจริยธรรมที่ละเอียดอ่อน ซึ่งเป็นมิติที่ตรรกะเชิงตัวเลขไม่สามารถเข้าถึงได้ ความขุ่นมัวของปัญญาประดิษฐ์ (Black Box Problem) สะท้อนให้เห็นถึงความลึกลับของจิตวิญญาณมนุษย์เอง หากมนุษย์ยังไม่อาจนิยามกระบวนการระลึกรู้ของตนเองได้ การเรียกร้องความโปร่งใสจากปัญญาประดิษฐ์เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จิตมนุษย์จึงต้องทำหน้าที่เป็น “พิชานเชิงประสบการณ์” ซึ่งเป็นบรรทัดฐานสุดท้ายในการกลั่นกรองสัจภาวะ มิใช่เป็นเพียงผู้ยอมรับผลลัพธ์จากจักรกลโดยปราศจากการวิพากษ์ เพื่อให้เจตจำนงของเทคโนโลยีสอดประสานเป็นหนึ่งเดียวกับมโนคติแห่งความดีงามของมนุษยชาติ

องค์ความรู้ใหม่

วิกฤตการณ์ AI ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาทางเทคนิค แต่เป็นกระจกเงาทางปัญญาที่บังคับให้มนุษย์ต้องนิยามสัจภาวะของตนเองใหม่ ผ่าน 3 มิติหลัก

1. การล่มสลายของผัสสะบริสุทธิ์ (The Collapse of Pure Sensation)

ในอดีตการเห็นด้วยตา การได้ยินด้วยหู คือ พยานหลักฐานขั้นต้น (Empirical Evidence) แต่ในยุค AI ที่สร้าง “ประจักษ์พยานจำลอง” ได้แนบเนียน ผัสสะถูกลดอำนาจลง ข้อค้นพบใหม่ คือ “สามัญสำนึก” (Common Sense) ตามแนวคิดของ “Hamlyn” อาจจะต้องถูกยกระดับจากการรับรู้ทางกายภาพ ไปสู่การตรวจสอบ “ความสม่ำเสมอเชิงระบบของโลก” (Systemic Consistency) เพื่อแยก “เงา” ออกจาก “ความจริงแท้”

2. ทฤษฎีกล่องดำคู่ขนาน (The Parallel Black Box Theory)

เรามักตีโพยตีพายเรื่องความไม่โปร่งใสของ AI (Black Box Problem) แต่ลืมไปว่า “ปัญญาภายใน” หรือ “อชฌัตติกญาณ” ของมนุษย์ก็เป็นกล่องดำเช่นกัน

ข้อค้นพบใหม่ คือ ความโปร่งใสที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ มนุษย์ต้องทำภารกิจขนานกัน คือ เปิดกล่องดำของจักรกล “ผ่านการตรวจสอบรหัส” และ ทำความเข้าใจกล่องดำของวิญญาณ “ผ่านการสะท้อนคิดถึงมโนคติ” หากเราอธิบายไม่ได้ว่าเรา “รู้” ความดีได้อย่างไร เราก็ย่อมสร้าง AI ที่ “รู้” ความดีไม่ได้เช่นกัน

3. มนุษย์ในฐานะ “ผู้อนุมานอุดมคติ” (Human as the Idealist Inferer)

เวลานี้ AI คือ ผู้รวบรวมเงาของข้อมูลในอดีต (Data Aggregator) ส่วนมนุษย์ คือ ผู้อนุมานความจริงแท้ในอนาคต (Truth Inferer)

ข้อค้นพบใหม่ ความผิดพลาด (Error) และการดิ้นรน (Struggle) ของมนุษย์ไม่ใช่จุดด้อยเชิงประสิทธิภาพ แต่เป็นตราประทับแห่งสถานะ “ผู้รู้” เพราะความผิดพลาด คือ กระบวนการขัดเกลาปัญญาเพื่อเข้าสู่ “โลกแห่งแบบ” (Forms) ของเพลโต ซึ่ง AI ที่สมบูรณ์แบบเชิงตัวเลขจะไม่มีวันเข้าถึงมิตินี้ได้ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรม

ตารางที่ 5 ข้อสรุปความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ใหม่

ระดับความรู้	เครื่องมือประมวลผล	เป้าหมายสูงสุด	สถานะความโปร่งใส
ระดับข้อมูล (Data)	ปัญญาประดิษฐ์ (AI)	ประสิทธิภาพ (Efficiency)	กล่องดำเชิงเทคนิค (ตรวจสอบรหัสได้ยาก)
ระดับข้อเท็จจริง (Fact)	สามัญสำนึก/ผัสสะ	ความจริงเชิงประจักษ์	โปร่งใสชั่วคราว (เสี่ยงต่อการจำลอง)
ระดับสัจธรรม (Truth)	ปัญญาภายใน/อชฌัตติกญาณ	มโนคติ/คุณธรรม (Ideals)	กล่องดำเชิงปรัชญา (ต้องอาศัยการระลึกรู้)

เอกสารอ้างอิง

- กীরติ บุญเจือ. (2522). *ชุดพื้นฐานปรัชญา: แก่นปรัชญาปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2566). *ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พิชญพงศ์ ทรัพย์สิทธิ์. (2553). *ญาณวิทยาชาติพันธุ์ : แนวทางหาข้อสรุปในทางปรัชญา* โดยปรัชญาเชิงทดลอง. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 32(1), 230-247.
- พิน ดอกบัว. (2555). *ปวงปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- วนิดา ขำเขียว. (2561). *ญาณวิทยา = Epistemology*. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- สมัคร บุราวาศ. (2542). *ปัญญา จุดกำเนิดและกระบวนการพัฒนาทางปัญญาของมนุษยชาติ*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2546). *คู่มืออภิปรัชญา*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อรณิชา สวัสดิชัย และอรธยา สิงห์สงบ. (2565). ปัญหาทางกฎหมายสิทธิบัตร: กรณีการประดิษฐ์เกิดจากปัญญาประดิษฐ์. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.)*, 28(1), 1-12.
- Hamlyn, D. W. (1961). *Sensation and Perception: A History of the Philosophy of Perception*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Kant, I. (1998). *Critique of pure reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stumpf, S. E. (1975). *Socrates to Sartre: A history of philosophy*. New York: McGraw-Hill.